

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

PE ./ riksåklagaren ang. medhjälp till grovt bokföringsbrott

(Svea hovrätts, avd.1, dom 2011-11-11 i mål B 7137-11)

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd och därefter förelagt riksåklagaren att avge svarsskrivelse i målet. Jag vill anföra följande.

Jag har inhämtat yttrande från Ekobrottsmyndigheten. Yttrandet bifogas.

Inställning

Jag medger PEs ändringsyrkande.

Bakgrund

I Ekobrottsmyndighetens yttrande redogörs för omständigheterna i målet. Jag får i dessa delar hänvisa till yttrandet.

Grunder

Under rubriken Inställning uttalar Ekobrottsmyndigheten följande.

Det åtalade handlandet skiljer sig inte på något avgörande sätt från det fall som prövades i NJA 2012 s. 826, varvid åtalet för medhjälp till grovt bokföringsbrott ogillades. En skillnad ligger dock i att PE i samband med kontantuttagen har lämnat osanna underlag till växlingskontoren, vilket enligt åtalen har inneburit fara i bevishänseende. Det kan i och för sig tänkas att förfarandet i den delen utgör något annat brott, som osant intygande, men som hovrätten har konstaterat är fara i bevishänseende inte en förutsättning för medhjälp till bokföringsbrott (hovrättens dom s. 24).

Den typ av brottsupplägg som det varit fråga om i båda fallen är vanligt förekommande i de ärenden som handläggs vid Ekobrottsmyndigheten. Som framgår senare i detta yttrande har s.k. penninghämtare en viktig roll i dessa brottsupplägg. Det finns därför skäl att efter Högsta domstolens nämnda ställningstagande överväga om handlandet kan lagföras som något annat brott än just medhjälp till bokföringsbrott.

Enligt min mening, och av skäl som framgår nedan, bör åtalet i Högsta domstolen – om det bedöms processuellt möjligt och lämpligt – justeras på så sätt att det yrkas att PE ska dömas för medhjälp till försvårande av skattekontroll, grovt brott, i tre fall.

Jag delar Ekobrottsmyndighetens uppfattning att åtalet mot PE inte på något avgörande sätt skiljer sig från omständigheterna i rättsfallet NJA 2012 s. 826. Högsta domstolens uttalanden i det rättsfallet torde således innebära att det, i det nu aktuella målet, inte finns förutsättningar att döma PE för medhjälp till grovt bokföringsbrott.

Ekobrottsmyndigheten anser vidare att åtalet i Högsta domstolen – om det bedöms processuellt möjligt och lämpligt – bör justeras på så sätt att det yrkas att PE ska dömas för medhjälp till försvårande av skattekontroll, grovt brott.

I NJA 2012 s. 826 har Högsta domstolen uttalat att medverkansansvaret är tämligen vidsträckt. Enligt Högsta domstolen finns det emellertid anledning att inte sträcka ut medverkansansvaret längre än som är motiverat från straffrättspolitiska utgångspunkter (p. 28). Enligt Högsta domstolen kan en gärning som består i att gärningsmannen genom sitt handlande stärkt de faktiska företrädarna för ett bolag i deras uppsåt att inte iaktta bokföringsskyldigheten i vissa fall utgöra ett främjande och således grunda ett medverkansansvar, t.ex. för skattebrott (här hänvisar Högsta domstolen till rättsfallet NJA 2007 s. 929). Att bedöma den tilltalades handlande som en främjandegärning i förhållande till bokföringsbrott ansåg Högsta domstolen emellertid skulle vara att sträcka ut ansvaret för medverkan för långt (p. 31).

Ekobrottsmyndigheten pekar på att det för ansvar för bokföringsbrott krävs att åsidosättandet av bokföringsskyldigheten fått till följd att rörelsens förlopp, ekonomiska resultat eller ställning inte kan i huvudsak bedömas med ledning av bokföringen. När det däremot gäller försvårande av skattekontroll förutsätts för ansvar att åsidosättandet av bokföringsskyldigheten gett upphov till fara för att myndighets kontrollverksamhet vid beräkning eller uppbörd av skatt eller avgift allvarligt försvårats.

Som framgår av Ekobrottsmyndighetens yttrande är syftet med att åsidosätta bokföringsskyldigheten, i ett brottsupplägg av nu aktuellt slag, att undgå upptäckt och att försvåra Skatteverkets kontrollverksamhet. Att rörelsens förlopp, ekonomiska resultat eller ställning inte kan i huvudsak bedömas med ledning av bokföringen är en följd av åsidosättandet, men kan ofta inte anses utgöra ett led i brottsplanen. I det nu aktuella fallet har hovrätten funnit det uppenbart att åsidosättandet av bokföringsskyldigheten har skett för att dölja hur de pengar som satts in på bolagens konton har använts.

Den av Ekobrottsmyndigheten påtalade skillnaden vad gäller förutsättningarna för ansvar för bokföringsbrott respektive försvårande av skattekontroll är av

sådant slag att också bedömningen av frågan om ansvar för medverkan skulle kunna påverkas. Det skulle därför kunna finnas skäl för att låta Högsta domstolen pröva om det i en situation som den i målet finns förutsättningar att döma till ansvar för medhjälp till försvårande av skattekontroll. För detta krävs emellertid att åtalet justeras i Högsta domstolen, vilket i och för sig skulle vara fullt möjligt. Jag anser emellertid att det inte är lämpligt att vidta en sådan åtgärd. Skälen för detta är följande.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i målet. Hovrättens dom i målet meddelades den 11 november 2011. I PEs överklagande den 9 december 2011 hänvisades till att Högsta domstolen nyligen hade beslutat om prövningstillstånd i det mål som ledde fram till avgörandet NJA 2012 s. 826 (prövningstillståndet meddelades den 8 november 2011). PE hävdade att det fanns skäl att meddela prejudikatdispens även i detta mål, men hänvisade även till att det fanns skäl att meddela prövningstillstånd med stöd 54 kap. 10 § andra stycket rättegångsbalken.

Domen i NJA 2012 s. 826 meddelades den 3 december 2012. Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd i det nu aktuella målet den 25 februari 2013.

Högsta domstolen motiverar inte sina beslut att meddela prövningstillstånd. Det allra mesta talar emellertid för att prövningstillståndet beslutats med tillämpning av 54 kap. 10 § andra stycket rättegångsbalken. Enligt denna bestämmelse får, om prövningstillstånd fordras i två eller flera likartade mål och Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i ett av dem, prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.

Av kommentaren till rättegångsbalken framgår att 54 kap. 10 § andra stycket rättegångsbalken innebär att prövningstillstånd av rättviseskäl får meddelas för samtliga mål trots att ett prejudikatintresse som föreligger kan antas bli tillgodosett genom prövningen av ett av målen. Bestämmelsen tillkom vid 1971 års fullföljdsreform på Lagrådets förslag. Det var enligt Lagrådet otillfredsställande om Högsta domstolen skulle behöva samtidigt meddela motstridiga dispensbeslut i identiska eller nästa identiska fall. Vidare övervägde Lagrådet om möjlighet till dispens borde ges även i det näraliggande fallet att efter tillkomsten av ett prejudikat överklagande sker till Högsta domstolen i ett därmed likartat mål som avgjorts av en hovrätt med en annan utgång. Om hovrättens avgörande skett mer eller mindre samtidigt med prejudikatet ansågs vissa skäl tala för detta, men skälen försvagas ju längre tid som förflutit efter prejudikatet. Svårigheten att här göra en rimlig gränsdragning syntes enligt Lagrådet böra föranleda att hithörande fall inte togs med (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken [version till oktober 2012, Zeteo], kommentaren till 54 kap. 10 § andra stycket).

Hovrätten meddelade dom i det nu aktuella målet tre dagar efter att Högsta domstolen meddelade prejudikatdispens i det mål som ledde fram till avgörandet NJA 2012 s. 826. Om Högsta domstolen hade meddelat prejudikatdispens även i det nu aktuella målet och avgjort målen samtidigt hade PE frikänts på motsvarande sätt som den tilltalade i NJA 2012 s. 826. Eftersom bestämmelsen om prövningstillstånd i 54 kap. 10 § andra stycket rättegångsbalken har motiverats av rättviseskäl, är det enligt min mening inte lämpligt att justera åtalet. Genom en sådan åtgärd skulle PE komma i ett sämre läge än vad han hade gjort om Högsta domstolen hade meddelat prövningsdispens även i detta mål.

Ekobrottsmyndigheten uttalar också att en skillnad mellan det nu aktuella målet och förhållandena i NJA 2012 s. 826 är att PE i samband med kontantuttagen har lämnat osanna underlag till växlingskontoren, vilket enligt åtalet har inneburit fara i bevishänseende. Enligt Ekobrottsmyndigheten kan det tänkas att förfarandet i den delen utgör något annat brott, som osant intygande.

Av hovrättens dom framgår att åklagaren vid huvudförhandlingen uppgett att de annonser som visats upp på växlingskontoret i och för sig varit befintliga annonser, men att bolagen inte förvärvat det som annonserats ut och att underlaget i den meningen var osant, vilket är en försvårande omständighet. Jag har svårt att se att uppvisandet av de aktuella annonserna i sig skulle kunna utgöra osant intygande eller något annat brott. Oavsett hur det förhåller sig med den saken har processen inte förts på det sättet i underrätterna och det saknas skäl att göra det i Högsta domstolen.

Sammanfattningsvis medger jag PEs ändringsyrkande.

Bevisning m.m.

Jag åberopar ingen bevisning. Målet kan enligt min mening avgöras utan huvudförhandling.

Anders Perklev

Lars Persson

Kopia till:

Ekobrottsmyndigheten, Rättsenheten (EBM B-2013/0057)
Ekobrottsmyndigheten, Första ekobrottskammaren i Stockholm (EB-2869-10)